

Veretenko I. Preserving and Strengthening the Health of Pupils in General Education Schools in the Period 1991-2005 Years

In article held theoretical justification for the content, forms and methods of socio-pedagogical work to preserve and strengthen the health of the students of secondary schools in the period 1991-2005 years. Provides normative-legal base, which gave grounds for the implementation of the socio-pedagogical work to preserve and strengthen the health of pupils of secondary schools. Highlighted methods of diagnostic techniques mental health, state of physical health. The article focuses on the emergence of computer addiction in young students general educational establishments of Ukraine in this period. The article raised questions of interaction of secondary school and parents on prevention of alcoholism, the use of narcotic drugs and psychotropic substances; preserving the health of pupils, forming part of healthy lifestyle teachers. Considerable attention is paid to prevention of alcoholism, the use of narcotic drugs and psychotropic substances by using a method of "peer to peer", HIV/AIDS, sexually transmitted infections (STIs), which are the effects of sexual deviancy, and because the question appeared of reproductive health.

Key words: health, healthy lifestyle, socio-pedagogical work, secondary school, alcoholism, drug addiction, HIV/AIDS.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.

УДК 371.11+378.11(075.8)

Є. В. Іванов

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМИ ЗАКЛАДАМИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ
ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ**

Одним з особливостей процесу демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній педагогічній теорії і практиці в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття, що впливала на уявлення про управлінську діяльність освітніми закладами була, безперечно, існуюча на той час парадигма державного управління.

Відзначимо, що наявна на той час тоталітарна система державного управління не могла не відбиватися на тенденціях і ознаках, за якими визначали ефективність процесу управління і, відповідно, управління освітніми закладами в Україні. Тому, для подальшої оптимізації процесу демократизації управління освітніми закладами, актуальності набувають дослідження з визначення особливостей зазначеного процесу у вітчизняній теорії та практиці.

Основи сучасної теорії управління освітніми закладами було розроблено в працях В. Кричевського, Ю. Корнажевського, В. Лазерева, В. Маслова, В. Пекельної, М. Поташника, К. Ушакова, Є. Хрикова, Т. Шамової та ін.

Різні аспекти процесу демократизації, гуманізації та інноваційності управління освітніми закладами у вітчизняній теорії і практиці наприкінці минулого століття – на початку цього століття були предметом наукових досліджень таких відомих науковців, як О. Адаменко, Л. Даниленко, Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, Л. Карамушкіної, В. Крижка, В. Олейнікова, В. Пікельної, Є. Хрикова та ін.

Мета статті. На основі педагогічної літератури теоретично обґрунтувати й проаналізувати особливості процесу демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній теорії і практиці.

Аналіз теоретичного доробку науковців і стану практики управління освітніми закладами в Україні, нові вимоги щодо управлінської діяльності керівників освітніми закладами, наявність суперечностей, які ускладнюють реалізацію процесу демократизації, засвідчують про необхідність ретроспективного обґрунтування особливостей процесу демократизації управління освітніми закладами в Україні (остання чверть ХХ – початок ХХІ століття).

З одного боку, у зазначений період управління освітніми закладами відзначається тенденцією прагнення до централізованого та унітарного управління освітніми закладами, а з іншого, – в процесі розвитку управління освітніми закладами в Україні відбувається непростий процес позбавлення ознак тоталітаризму в теорії та практиці як державного, так і громадського управління в останній чверті минулого століття на початку цього століття.

Спираючись на теоретичні основи дослідження процесу демократизації управління освітніми закладами, нами було запропоновано ступінь впровадження інформаційних технологій, як один з критеріїв процесу демократизації управління освітніми закладами. Тому, слід відзначити, що головною особливістю процесу демократизації управління освітніми закладами наприкінці минулого століття була науково-технічна революція, яка набрала інтенсивних обертів у 70-80-ті роки минулого століття та стрімко переросла у впровадження інформаційно-комунікативних технологій в управління освітніми закладами, що, безперечно, сприяло прозорості та демократизації цього процесу.

Як зазначає український науковець В. Пікельна, процес управління освітніми закладами ґрунтується на концепції управління, що передбачає сполучення централізму і децентралізму [4, с. 57]. Зрозуміло, що централізована система управління створює умови для авторитарного стилю управління освітніми закладами, натомість децентралізована система управління – для його демократизації.

На думку вітчизняного науковця Є. Хрикова, важливою умовою

демократизації управління освітніми закладами є перегляд його концептуальних основ. Оскільки тривалий час у теорії і практиці існувало уявлення про управління як вплив, тому панувало переважно авторитарне управління освітніми закладами, що передбачало піднесенні абсолют певних одних цілей та шляхів їх вирішення [6, с. 167].

Якщо парадигма управління суспільством в 70-80-ті роки минулого століття була побудована на пріоритеті статистичного розвитку над динамічним, то нові управлінські кадри повинні були значною мірою відтворювати погляди, переконання, ідеали попередників, тобто відтворювати управління освітніми закладами, що склалося в надрах адміністративно-командної системи. Тому значного прориву в науці про управління загалом, і демократизацію управління зокрема, чекати не доводилося.

Як зазначає провідний й видатний педагог тих часів Є. Березняк, особливу увагу приділяли необхідності органічного узгодження колегіальності та особистісної відповідальності. Особистісна відповідальність виражалася через колективне рішення, натомість в прийнятті колективного рішення повинна була приймати участь партійна організація, профспілка та педагогічна рада [1, с. 15].

В контексті демократизації управління освітніми закладами науковець був впевнений, що демократизація була неможлива ні в яких аспектах розвитку освіти, оскільки всі напрямки розвитку освіти упорядковувалися принципу комуністичної ідейності, який передбачає комуністичне спрямування навчально-виховного процесу та розвитку комуністичного світосприйняття. Так, керівники освітніх закладів повинні були узгоджувати всю свою діяльність із партійною організацією [1, с. 12].

Демократизація управління освітніми закладами в Україні з початку 90-х років XX століття переживали складний і суперечливий процес переходу від стану, коли управління було приведене органами радянської влади в умовах СРСР до жорсткої однотипності за цілями, змістом і формами організації навчально-виховного процесу в середній загальноосвітній школі до демократичної національної системи організації навчання, освіти і виховання. Такий перехід не був простим. Про це свідчать педагоги, керівники шкіл і органів народної освіти, в пам'яті яких ще міцно збереглися ознаки тоталітарної обов'язковості і однотипності цілей, місту і форм організації навчання в середній і вищій школі різних типів.

У 90-х роках з'являється низка робіт М. Поташника, який відзначає перші кроки демократизації управління школою. Науковець попереджає, що замалий досвід у цьому напрямку свідчив, що всі зусилля, спрямовані на демократизацію управління школою, може в результаті обернутися великою зневіреністю для вчителів, учнів, батьків, якщо не докласти спеціальних зусиль, не набути достатнього рівня особистісної готовності та культури керівників освітніми закладами [5, с. 9].

Відзначимо, з розпадом СРСР в Україні розпочались змагання за створення виключно мирним шляхом демократичного суспільно-політичного і державного устрою. Процеси демократизації склали в свою чергу основу демократизації управління освітніми закладами нової України. Ці ж суспільні процеси визначили умови і шляхи демократизації педагогічного життя, хоч сам по собі процес розпаду СРСР виявився складним і суперечливим.

На основі Акту проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, що був схвалений того ж року 1 грудня загальнонародним голосуванням, «Закону про освіту», «Про мови в Україні», а також Державної національної програми «Освіта. Україна ХХІ століття» (1992), справа освіти нарешті стала власною справою українського народу. Це стало визначальним. Відповідно до Конституції України, прийнятої п'ятою сесією Верховної Ради України 28 червня 1996 року, повна загальна середня освіта стала у нашій державі не лише гарантованою, але і обов'язковою [3, с. 25].

Стратегія демократичного розвитку управління освітніми закладами об'єктивно передбачало реалізацію політичної ідеології українського державотворення. Більше того, без демократизації державотворення неможлива і демократизація управління освітніми закладами. Водночас справа ускладнювалася тим, що власне процес демократизації управління освітніми закладами різних рівнів був в свою чергу складним і неоднозначним у своїх практичних виявах в кожному окремому випадку.

Якщо говорити про особистісну основу демократизації освітніми закладами наприкінці минулого століття, то слід відзначити перехід керівників на демократичний стиль керівництв, який будувався на особистісному й діловому авторитеті керівника освітнього закладу.

Очевидно, реалізація демократичного стилю можлива за високий рівень інтелектуальних, організаторських, комунікативних здібностей керівника. Загальновідомо, що такий стиль керівництва є найбільш ефективним, оскільки він забезпечує найвищу ймовірність правильних рішень, сприятливий психологічний та комфортний клімат серед співробітників, їх активність та задоволеність своєю роботою, відповідно, високі освітні результати.

Відзначимо, що для сучасного стану системи управління освітніми закладами в Україні характерний процес децентралізації, тобто передача низки функцій і повноважень від вищих органів управління нижчим. Очевидно, державні органи розробляють найбільш загальні стратегічні напрями, а обласні й районні органи спрямовують зусилля на вирішення конкретних, фінансових, кадрових, матеріальних, організаційних проблем.

Іншою особливістю є перехід від державного до державно-громадського управління освітніми закладами, головною метою якого є поєднання зусиль держави і суспільства у вирішенні проблем

формування державної політики в галузі освіти, питань навчально-виховної, методичної, економічної, фінансово-господарської діяльності.

Однак, О. Грибко вважає, що перехід від державного до державно-громадського управління є хибним, тобто наявне протиставлення державного і громадського абсурдно, оскільки держава не може існувати без суспільства, і власне громадське суспільство зацікавлене у всебічному зміцненні і розвитку держави [2, с. 31]. На наш погляд, гармонійне поєднання державного й громадського управління забезпечить високий рівень демократизації управління освітніми закладами.

Важливим показником підсилення демократичного характеру управління освітніми закладами є роздержавлення системи управління освіти. Зокрема, поряд з державними в Україні, на сьогодні, функціонують недержавні загальноосвітні навчально-виховні заклади, створені на основі інтересів та бажань учнів і батьків, учителів і вихователів, запитів регіональних, національних, професійних, конфесійних об'єднань і груп. Управління такими освітніми закладами здійснює безпосередньо його засновник або за його дорученням опікунська рада, сформована засновником.

Таким чином, на основі педагогічної літератури нами було теоретично обґрунтовано й проаналізовано особливості процесу демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній теорії і практиці. Ми дійшли висновків, що в 70-80-х роках демократизація була неможлива ні в яких аспектах розвитку освіти, оскільки всі її напрямки упорядковувалися принципу комуністичної ідейності; в 90-ті роки стратегія демократичного розвитку управління освітніми закладами передбачала реалізацію політичної ідеології українського державотворення; для сучасного стану системи управління освітніми закладами в Україні, з одного боку, характерний процес децентралізації, тобто передача низки функцій і повноважень від вищих органів управління нижчим, а з іншого – перехід від державного до державно-громадського управління освітніми закладами.

Перспективи подальших пошуків у вирішенні зазначеної проблеми ми вбачаємо у дослідженні загальних тенденцій демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

Список використаної літератури

- 1. Березняк Е. С.** Руководство современной школой / Е. С. Березняк. – К.: Изд-во «Радянська школа», 1977. – 167 с.
- 2. Грибко О. В.** Використання інноваційних підходів у державному управлінні / О. В. Грибко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2012. – №2 (42). – С. 31–36.
- 3. Закон України** «Про внесення змін і доповнень до закону України РСР «Про освіту» // Голос України. – 1996. – 25 квітня.

4. Пікельна В. С. Управлінські моделі в керівництві школою / Валерія Семенівна Пікельна // Радянська школа. – 1989. – №6. – С. 56–60.
5. Поташник М. М. Демократизация управления школой / Марк Матусович Поташник. Сер. «Педагогика и психология». – М. : Изд-во «Знание», 1990. – 80 с.
6. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом : навч. посіб. / Євген Миколайович Хриков. – К. : Знання, 2006. – 365 с.

Іванов Є. В. Особливості процесу демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній педагогічній теорії та практиці

У статті теоретично обґрунтовано й проаналізовано особливості процесу демократизації управління освітніми закладами у вітчизняній теорії і практиці. Було доведено, що у 70-80-х роках демократизація була неможлива, оскільки всі напрямки управління упорядковувалися принципу комуністичної ідейності; в 90-ті роки стратегія демократичного розвитку управління передбачала реалізацію політичної ідеології українського державотворення; для сучасного стану системи демократизації управління освітніми закладами в Україні характерний процес децентралізації та переходу до державно-громадського управління.

Ключові слова: демократизація управління, децентралізація, державно-громадське управління.

Іванов Е. В. Особенности процесса демократизации управления образовательными учреждениями в отечественной педагогической теории и практике

В статье теоретически обоснованы и проанализированы особенности процесса демократизации управления образовательными учреждениями в отечественной теории и практике. Доказано, что в 70-80-х годах демократизация была невозможна, поскольку все направления управления подчинялись принципу коммунистической идейности; в 90-е годы стратегия демократического развития управления предусматривала реализацию политической идеологии созидания украинского государства; для современного состояния системы демократизации управления образовательными учреждениями в Украине характерный процесс децентрализации и перехода к государственно-общественному управлению.

Ключевые слова: демократизация управления, децентрализация, государственно-общественное управление.

Ivanov E. The Peculiarities of Democratization of Educational Establishments' Management in National Pedagogical Theory and Practice

The peculiarities of democratization of educational establishments' management in national pedagogical theory and practice were theoretically

substantiated and analyzed. It has been proved that the democratization was impossible in 70-80th, as all directions subordinated to the principle of the communist ideology; in 90th the strategy of democratization of management development was based on the realization of political ideology of creating Ukrainian state; the current system of democratization of educational establishments' management in Ukraine is characterized by the process of decentralization and by the transition to the state and public management.

Key words: the democratization of management, decentralization, state and public management.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Хриков Є. М.

УДК 377(477)"194/195"

Т. В. Івченко

ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В 40-50-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У сучасних соціально-економічних умовах держава потребує цілісної системи неперервної професійної освіти, що відповідає національним інтересам і світовим тенденціям розвитку економіки, забезпечує підготовку кваліфікованих робітничих кадрів і молодших спеціалістів. Реформування національної економіки, підвищення вимог до якості робочої сили, необхідність регулювання взаємозв'язку ринку освітніх послуг і ринку праці з метою задоволення потреб роботодавців у кваліфікованих робітниках потребують удосконалення системи професійно-технічної освіти.

Нажаль, сьогодні кількість професійно-технічних навчальних закладів суттєво зменшилась, помітно знизилась престижність робітничих професій, відчутними стали незбалансованість структури підготовки робітничих кадрів з професійно-кваліфікаційною структурою зайнятості, невідповідність рівня компетентності робітників новим вимогам, відставання змісту професійно-технічної освіти від розвитку науки і техніки, тому зростає важливість досліджень, предметом яких стає зміст, особливості та тенденції організації професійно-технічної освіти в Україні в 40-х-50-х роках ХХ ст.

Ефективні перетворення у сфері професійно-технічної освіти потребують не тільки вивчення досягнень розвинених країн світу, а й урахування вітчизняного історико-педагогічного досвіду.

Безпосередньо історико-педагогічні аспекти професійно-технічної освіти досліджуваного періоду знайшли певне відображення у